

Kamilla Twardowska
Muzeum Narodowe w Krakowie

POCHODZENIE I POCZUCIE WSPÓLNOTY REGIONALNEJ WŚRÓD MNICHÓW NA PUSTYNI JUDZKIEJ W V I VI WIEKU – NA PODSTAWIE ŻYWOTÓW MNICHÓW PALESTYŃSKICH CYRYLA ZE SCYTOPOLIS

*Żywoty mnichów palestyńskich*¹ Cyryła ze Scytopolis to jedno ze źródeł, dzięki któremu poznajemy realia życia monastycznego na Pustyni Judzkiej w okresie od 405 do około 560 roku. Jego bohaterami są: Eutymiusz, Saba, Jan Hezychasta, Teodozjusz, Cyriak, Teogniusz i Abraamiusz. Żaden z nich nie pochodził z Palestyny, ale każdy odegrał istotną rolę w ruchu monastycznym czy to jako założyciel wspólnot klasztornych, czy przywódca religijny, czy też wybitna osobowość, która sposobem bycia zyskała szacunek i uznanie współczesnych, tym samym zasługując na pamięć u potomnych.

Cyryl, w przeciwieństwie do bohaterów *Żywotów mnichów...*, pochodził z Palestyny. Urodził się około 525 roku w Scytopolis, stolicy rzymskiej prowincji *Palaestina Secunda* i mając 18 lat (w 543 r.), wstąpił do klasztoru Beella w pobliżu rodzinnego miasta. W tym samym roku udał się do Jerozolimy, aby uczestniczyć w konsekracji kościoła poświęconego Matce Bożej, ufundowanego przez cesarza Justyniana. Po uroczystościach dedykacyjnych przybył do Wielkiej Laury na Pustyni Judzkiej, której budowę w 483 roku zapoczątkował Saba. Zmarł w 559 roku, nigdy nie opuszczając Palestyny².

Okres późnego antyku to czas względnej stabilności w Palestynie, który sprzyjał jej ekonomicznemu i społecznemu rozwojowi³. Napływ pielgrzymów, bardzo często bogatych członków arystokracji senatorskiej czy rodziny cesarskiej, pociągał za sobą dopływ środków finansowych, których wynikiem były między innymi liczne fundacje kościelne czy klasztorne⁴.

¹ Tekst grecki opublikował E. Schwartz, *Kyrrillos von Skythopolis* (Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur, 49/2), Leipzig 1939. Polskie tłumaczenie zostało opublikowane przez Wydawnictwo Benedyktynów z Tyńca: Cyryl ze Scytopolis, *Żywoty mnichów palestyńskich*, ŻrMon 60, tłum. E. Dąbrowska, red. R. Kosiński, Tyniec 2011.

² Wszystko, co wiemy o Cyrylu, o jego karierze mnicha i hagiografa, zawdzięczamy informacjom, które zawarł o sobie w *Żywotach mnichów palestyńskich*, zob. B. Flusin, *Miracle et historie dans l'oeuvre de Cyrille de Scythopolis*, Paris 1983, s. 12-40.

³ L.H. Sivan, *Palestine in Late Antiquity*, Oxford 2008; R. Kosiński, *Wstęp*, [w:] *Żywoty mnichów...*, s. 17-20.

⁴ Wydaje się, że najsłynniejszą reprezentantką rodziny cesarskiej, która podczas pobytu w Ziemi Świętej ufundowała wiele kościołów i klasztorów, była Atenais Eudokia, żona cesarza Teodozjusza II.

Tym, co wyróżniało wczesny monastycyzm w Ziemi Świętej, to jego wieloetniczność. Założyciele pierwszych centrów monastycznych w Jerozolimie to przedstawiciele rzymskiej arystokracji⁵. Chrześcijańska elita była w przeważającym stopniu społecznością przybyszów do Ziemi Świętej, aby tutaj, w miejscu, gdzie żyli prorocy ze Starego Testamentu, Jezus Chrystus i jego uczniowie, ćwiczyć się w cnotach monastycznych⁶.

Monastycyzm na Pustyni Judzkiej był w dużej mierze uzależniony od liczby pielgrzymów, ale zapal religijny miał ogromne znaczenie także wśród miejscowych mieszkańców, którzy wstępowali do klasztorów. Wielu z przyszłych mnichów – pielgrzymów czy też miejscowych – będąc pod wrażeniem przemian religijnych, jakich doświadczali w świętych miejscach znanych ze Starego i Nowego Testamentu, decydowało się wstąpić do klasztoru, a tę decyzję wzmacniał widok czy wiadomości o innych współobywatelach żyjących na Pustyni. Wraz z rozprzestrzenieniem się ruchu monastycznego i jego rosnącej siły ekonomicznej doszedł do głosu także inny czynnik – socjologiczny: klasztory stały się niejako trampoliną do awansu społecznego, zwłaszcza dla miejscowych, i jednocześnie źródłem bezpieczeństwa ekonomicznego dla przebywających w nich mnichów. Klasztory wznoszone na Pustyni Judzkiej należały do najliczniejszych na terenie Palestyny, mimo ciężkich warunków panujących na tym terenie. Zaangażowanie mnichów w sprawy Kościoła i państwa, niewielka odległość od Jerozolimy i innych miejsc świętych sprawiły, że klasztory na Pustyni Judzkiej stały się jednymi z najważniejszych ośrodków monastycznych we wschodniej części cesarstwa, a od V wieku były jednymi z najważniejszych miejsc monastycznych w całym ówczesnym chrześcijańskim świecie⁷.

Oprócz niej należy wymienić Melanię Starszą i jej wnuczkę Melanię Młodszą, zob. E.D. Hunt, *Holy Land Pilgrimage in the Late Roman Empire, AD 312-460*, Oxford 1982; N. Lenski, *Empresses in the Holy Land: The Creation of a Christian Utopia in Late Antique Palestine*, [w:] *Travel, Communication and Geography in Late Antiquity. Sacred and Profane*, red. L. Ellis, F.L. Kidner, San Francisco 2004, s. 113-125.

⁵ Pierwszy klasztor na Górze Oliwnej ok. 370 r. wybudował Innocenty, zob. Vailhè, *Repertoire alphabetique des monasteres de Palestine*, ROC 4, 1899-1900a, nr 42-43, przyp. 96. Ważne centrum łacińskie pojawiło się na Górze Oliwnej w latach 375-376 wraz z założeniem klasztoru przez Melanię Starszą i Rufina. Łacińskie centrum na Górze Oliwnej powiększyło się, gdy Melania Młodsza założyła tutaj klasztor dla kobiet w 432 r., a w kilka lat później (436 r.) również dla mężczyzn, na którego czele stanął Gerontiusz. Około 400 r. Passarion założył klasztor na Górze Syjon.

⁶ D.J. Chitty, *A pustynia stała się miastem...* Wprowadzenie do dziejów monastycyzmu w Egipcie i Palestynie pod panowaniem chrześcijańskim, *ŻrMon* 45, tłum. T. Lubowiecka, red. R. Kosiński, Tyniec 2008, s. 107-109; J. Patrich, *Saba przywódca monastycyzmu palestyńskiego. Studium porównawcze monastycyzmu wschodniego od IV do VII w.*, *ŻrMon* 61, t. 1, tłum. i red. K. Twardowska, Tyniec 2011, s. 25-33.

⁷ Y. Hirschfeld, *Życie monastyczne na Pustyni Judzkiej w okresie bizantyńskim*, *ŻrMon* 53, tłum. i red. K. Twardowska, Tyniec 2010, s. 25-26.

Dowodem na wieloetniczny charakter monastycyzmu na Pustyni Judzkiej była osoba jego założyciela – Charytona, pochodzącego z Ikonium na południu Azji Mniejszej. Po Wielkich Prześladowaniach chrześcijaństwa z początku IV wieku Charyton przybył do Palestyny i na Pustyni Judzkiej około 330 roku założył trzy klasztory w typie laury: Faran (ok. 10 km na północny wschód od Jerozolimy), Douka (na miejscu dawnej hasmonejskiej twierdzy wznoszącej się nad Jerychem) i Souka (na południe od Herodion, na skraju Pustyni Judzkiej). Pierwszymi mnichami w laurze Faran było pięciu mnichów z Syrii⁸.

Cenne świadectwo pochodzi z cmentarza klasztoru w Choziba. W latach dwudziestych XX wieku pracujący tam archeolodzy odkryli 213 inskrypcji w grobie skalnym, które pochodzą z okresu V-X wieku, ale większość z VI wieku. Wśród nich 73 podaje, skąd pochodzili pochowani w tym grobie mnisi, z których najliczniejszą grupę, 30 imion, stanowili bracia pochodzący z Północnej Syrii i Azji Mniejszej, 12 z Cylicji, 2 z Kapadocji, 4 z Izaurii i 3 z Antiochii. Następna grupa pod względem wielkości to mnisi pochodzący z południowo-zachodniej Palestyny – jest tutaj 17 imion: 13 braci pochodziło z Askalonu, 2 z Gazy i jeden z Majumy. Mniejsza – 9-osobowa – grupa pochodziła z Grecji i Cypru, 1 brat z Tracji, i z terenów graniczących z Palestyną (6 z południowej Syrii). Poza tym po kilku z Mezopotamii, Gruzji, Persji, Indii, Rzymu i Arabii. Z listy tej widać, że większość pochowanych tutaj braci pochodziła z terenów na północ i wschód od Palestyny⁹.

Wieloetniczność mnichów na tym terenie jest faktem, niemożliwe jest jednak ustalenie, czy czuli wspólnotę etniczną. Cyryl tylko czasami podaje jednoznaczne określenia, jak Saracen czy Bess, wymienianie zaś przez niego czy autorów innych źródeł dotyczących tego terenu jako miejsca urodzenia mnichów nie może świadczyć o poczuciu wspólnoty etnicznej wśród braci wywodzących się z tej samej prowincji czy miasta. Zastanówmy się więc, jakiego rodzaju więzi istniały między mnichami na Pustyni Judzkiej.

Prawdziwy rozwój monastycyzmu na Pustyni Judzkiej rozpoczął się z początkiem V wieku i jest związany z bohaterem pierwszego żywota spisane go przez Cyryla – Eutymiuszem. Między śmiercią Charytona około 350 roku a zgonem Eutymiusza w 473 roku liczba klasztorów na tym terenie wzrosła z 3 do 15. Eutymiusz, który urodził się w Melitene w Kapadocji w 377 roku, przybył do Palestyny w 405 roku jako pielgrzym. Postanowił tu pozostać, kilka lat spędził w laurze Faran, a w 411 roku wraz

⁸ *Ibidem*, s. 42-43.

⁹ J. Binns, *Ascetics and Ambassadors of Christ. The Monasteries of Palestine 314-631*, Oxford 1994, s. 92-93.

z Teoktystem pochodzącym z kapadockiego miasta Araratheia¹⁰ zamieszkali w jaskini w wąwozie Wadi Mukellik w pobliżu drogi z Jerozolimy do Jerycha.

Jednym z mnichów, który znalazł się w otoczeniu Eutymiusza, był, także pochodzący z Melitene, Domicjan¹¹. To właśnie on towarzyszył Eutymiuszowi w wędrówkach po Pustyni, a gdy wokół nich zebrало się kilku uczniów, Eutymiusz zdecydował się założyć w 428 roku laurę, na czele której sam stanął, a Domicjanowi powierzył stanowisko mnicha – ekonoma. Był to najbliższy współpracownik przełożonego wspólnoty, który ze względu na sprawowane obowiązki związane z zaopatrzeniem w żywność i kontaktami z ludźmi z zewnątrz musiał się cieszyć ogromnym zaufaniem igumena. Być może na taki wybór Eutymiusza miało wpływ pochodzenie Domicjana.

Pierwszymi uczniami i mnichami w laurze Eutymiusza byli bracia: Kosmas, Gabriel i Chryzyp – „trzej bracia według ciała” z Kapadocji, którzy wychowali się w Syrii¹². Cyryl poza tą enigmatyczną wzmianką nie podaje żadnych informacji na temat ich rodziny. Jeśli mimo istnienia zgromadzeń monastycznych w rodzinnej Syrii przyczyną ich przybycia na Pustynię Judzką była chęć wstąpienia tutaj do klasztoru, to stanowią oni doskonały dowód, że Ziemia Święta była miejscem szczególnym dla ówczesnych chrześcijan. Kolejni uczniowie Eutymiusza to Domnos z Antiochii oraz bracia: Stefan, Andrzej i Gajnas z Melitene. Oprócz tego, że pochodzą z tego samego miasta, co Eutymiusz i jego pierwszy uczeń Domicjan, na uwagę zasługuje także gockie imię Gajnas, być może będące dowodem na etniczne gockie pochodzenie całej rodziny. Cyryl podaje, że bracia byli spokrewnieni z Synodiuszem, biskupem Melitene, który jako lektor udzielał nauk Eutymiuszowi¹³. Stefan, Andrzej i Gajnas, udając się do Ziemi Świętej, zapewne nie kierowali się od początku chęcią dołączenia do Eutymiusza, który stał się słynną postacią co najmniej kilka lat później, ale po przybyciu na Pustynię Judzką było dla nich istotne wspólne pochodzenie i wcześniejsze związki z ich rodziną. Pragnę podkreślić w tym miejscu pośredni albo bezpośredni związek siedmiu pierwszych uczniów Eutymiusza z jego rodzinną miejscowością, co z całą pewnością nie jest przypadkiem. Trzej inni uczniowie niespokrewnieni ze sobą: Jan Prezbiter, Talasjusz i Anatoliusz przybyli z Raithou leżącego na zachodnim krańcu Półwyspu Synaj, inny uczeń – Kyrion – pochodził z Tyberiady¹⁴.

Widzimy więc, że tylko 4 uczniów z 11 pochodziło z Palestyny, co jest najlepszą ilustracją twierdzenia, że monastycyzm na Pustyni Judzkiej był od samego początku ruchem wieloetnicznym. Ale jednocześnie obserwujemy duże poczucie wspólnoty

¹⁰ Miasto leżące 80 km na wschód od Cezarei Kapadockiej.

¹¹ *Żywot Eutymiusza* 11.

¹² *Ibidem* 16.

¹³ *Ibidem* 4.

¹⁴ *Ibidem* 16.

regionalnej, ponieważ nie jest przypadkiem przebywanie w jednym zgromadzeniu mnichów pochodzących z tych samych miast. W następnych latach liczba braci w laurze Eutymiusza wzrosła do 50 i oprócz wielu niewymienionych przez Cyryła z imienia, do wspólnoty dołączyli: Auksencjusz z Azji¹⁵, Cyriak z Koryntu¹⁶, Emilian z Rzymu¹⁷, Martyriusz z Kapadocji¹⁸, Elias z Arabii¹⁹, Maris – Saracen. Gdy w 481 roku laurę Eutymiusza zmieniono na cenobium, na jego czele stanął Symeon z Apamei²⁰, potem Stefan – z pochodzenia Arab²¹, w latach 535-542 Tomasz z Apamei²². Wśród mnichów byli: Teodor i Prokopiusz z Galacji²³, Paweł z Cylicji²⁴, Achtabiusz ze wsi Batakabea z Palestyny²⁵. Czytamy jeszcze, że pewnego dnia do laury przybyła pielgrzymka 400 Armeńczyków, którzy odeszli ugośczeni²⁶. Ta informacja jest ważna, ponieważ wskazuje, że na pielgrzymki wyruszały kilkusetosobowe grupy i w momencie, gdy część uczestników decydowała się na pozostanie, logiczne jest, że starano się przebywać razem.

Drugi z bohaterów *Żywotów mnichów...* Cyryla, Saba, urodził się w 439 roku we wsi Moutalaska²⁷, leżącej mniej więcej 6 km na wschód od Cezarei Kapadockiej. Prawdopodobnie jego rodzina miała izauryjskie korzenie, o czym świadczy to, że ojciec Saby, Jan, gdy syn miał 8 lat, został dowódcą oddziału izauryjskiego – *numerus*, który w służbie cesarskiej zachowywał swój etniczny charakter. Jan na czele oddziału wyruszył do Aleksandrii, dokąd towarzyszyła mu żona. W Aleksandrii zmienił imię na Konon, popularne wśród Izauryjczyków²⁸, co potwierdzałoby przypuszczenia o izauryjskim pochodzeniu.

Gdy Saba miał 18 lat, udał się do Jerozolimy i zatrzymał się w klasztorze Passariona, gdzie opiekował się nim starszy mnich z Kapadocji²⁹. Nie wiemy, czy ich pochodzenie z jednej prowincji miało wpływ na decyzję igumena klasztoru o powierzeniu opieki nad

¹⁵ *Ibidem* 18.

¹⁶ *Ibidem* 19.

¹⁷ *Ibidem* 24.

¹⁸ Biskup Jerozolimy w latach 478-486, do Palestyny przybył z Nitrii w Egipcie, gdzie był mnichem, zob. D. Chitty, *op. cit.*, s. 183-184. Jest to ciekawy przykład wędrowek mnichów po chrześcijańskim świecie.

¹⁹ Biskup Jerozolimy w latach 494-510.

²⁰ *Żywot Eutymiusza* 47.

²¹ Cyryl określił go greckim słowem Araps, a nie Sarakenos, co wskazuje na to, że pochodził z prowincji Arabia, zob. *Żywot Eutymiusza* 47, przyp. 240.

²² *Ibidem* 47.

²³ *Ibidem* 55.

²⁴ *Ibidem* 50.

²⁵ *Ibidem* 57.

²⁶ *Ibidem* 17.

²⁷ *Żywot Saby* 1, wieś położona 6 km na wschód od Cezarei Kapadockiej.

²⁸ *Ibidem* 1; 9.

²⁹ *Ibidem* 6.

nowo przybyłym właśnie temu starszemu bratu, ale jest to prawdopodobne. Po kilku latach, które Saba spędził na wędrówkach po Pustyni Judzkiej i w klasztorze Teoktysta, gdzie spotkał mnicha o imieniu Jan pochodzącego z Aleksandrii³⁰, w 483 roku rozpoczął budowę klasztoru zwanego Wielką Laurą. Jednymi z pierwszych mnichów byli Armeńczycy: Jeremiasz i jego dwaj uczniowie Piotr i Paweł. Musieli czuć silną odrębność od reszty braci, ponieważ Saba zezwolił im na oddzielne – w języku armeńskim – odprawianie sobotnio-niedzielnego oficjum oraz psalmów. Jak pisze Cyryl, wynikiem takiej decyzji była wzrastająca liczba Armeńczyków w Laurze, co skłoniło Sabę do oddania im jednego z dwóch kościołów istniejących na terenie zgromadzenia³¹. Niestety, Cyryl nie precyzuje, czy ci bracia pochodzili z rzymskiej prowincji Armenii, czy z Armenii właściwej. Być może z jednej i drugiej, zapewne połączyła ich wspólnota języka i pochodzenia etnicznego. Nie możemy wytłumaczyć takiej decyzji Saby odrębnością językową czy nieznaną wśród Armeńczyków greki, ponieważ uczestniczyli wraz z Grekami (a więc mnichami mówiącymi po grecku) w dalszej części ofiary³². W Wielkiej Laurze mnisi byli więc podzieleni na dwie grupy, które zależały od języka: greckiego czy armeńskiego. Cyryl odnośnie do tego klasztoru nie podaje informacji o jeszcze innych wyodrębnionych grupach.

W klasztorze Teodozjusza Cenobiarchy, który był największym cenobium na Pustyni Judzkiej, liczącym około 400 mnichów, istniały 4 kościoły, w których zbierali się mnisi mówiący po grecku, armeńsku, tracku i dotknięci chorobą psychiczną i w których najprawdopodobniej modlono się po grecku³³. Oczywiście jest, że mnisi grekojęzyczni wywodzili się z wielu części Cesarstwa (zapewne dominowali ci ze wschodniej części), ale na uwagę zasługuje duży odsetek mnichów z Armenii i Tracji oraz poczucie wspólnoty między nimi, które doprowadziło do podzielenia wspólnoty monastycznej według pochodzenia etnicznego.

Analizując przekaz Cyryla, widzimy, że wśród mnichów w Wielkiej Laurze byli: pochodzący z Izaurii bracia architekci Teodulos i Gelazjusz³⁴, inny Izauryjczyk Eumancjusz, który założył własne cenobium nieopodal Gadara, po jego śmierci na stanowisku igumena zastąpił go Tarazjusz, także Izauryjczyk³⁵. Czytamy o Janie, jak go

³⁰ *Ibidem*. 9.

³¹ *Ibidem* 20; 32.

³² Jan Moschos, *Pratum* 157, 3025B-C, pisze, że w Dolinie Jordanu znajdowały się dwa bliźniacze klasztory: Soubiba Bessów i Syryjczyków. Tak więc Armeńczycy nie byli jedyną większą grupą etniczną, która na terenie Palestyny założyła klasztor.

³³ Y. Hirschfeld, *op. cit.*, s. 50-51.

³⁴ *Żywot Saby* 32. Izauryjczycy byli znani ze swoich umiejętności rzemieślniczych, zob. C. Mango, *Isaurian Builders*, [w:] *Polychrionion. Festschrift Franz Dölger zum 75. Geburtstag*, red. P. Wirth, Heidelberg 1966, s. 358-365.

³⁵ *Żywot Saby* 34.

określił Cyryl – z urodzenia Greku³⁶ oraz Pawle – Rzymianinie³⁷, Janie Scholariuszu³⁸ z Konstantynopola oraz grupie mnichów z Palestyny: Nonnosie, Jakubie z Jerozolimy i braciach z Hebronu – Zannosie i Beniaminie³⁹. W świadectwie Cyryla przeważa jednak grupa mnichów spoza Palestyny: Afrodyzjusz⁴⁰ pochodził z Azji, Jan Egipcjanin⁴¹ z Teb przybył do Ziemi Świętej jako pielgrzym, a na początku VI wieku został biskupem Cezarei Palestyńskiej. Flawian⁴², jeden z uczniów podeszłego wiekiem Saby, pochodził z Syrii. Cyryl opowiada o grupie eunuchów z Konstantynopola należących do patrycjuszki Anicji Juliany, którzy po jej śmierci przybyli na Pustynię Judzką i założyli klasztor zwany „klasztorem Eunuchów”. Mamy tutaj przykład nie tyle więzi pochodzenia, gdyż z pewnością nie wywodzili się oni z Konstantynopola, ile wspólnego losu, który postanowili dzielić do końca. Po śmierci Saby w 532 roku w Wielkiej Laurze wśród mnichów byli: Eustatzjusz⁴³ – pisarz z Galacji, Stefan⁴⁴ z Jerozolimy, Tymoteusz z Gabala (Syria)⁴⁵, Jan z Antiochii⁴⁶, Leoncjusz z Bizancjum⁴⁷.

Jeśli chodzi o pozostałych bohaterów *Żywotów mnichów palestyńskich*, to Jan Hezychasta⁴⁸ urodził się w Nikopolis w *Armenia Prima*, a Cyriak⁴⁹ pochodził z Koryntu. Gdy przybył na Pustynię Judzką, udał się do laury Eutymiusza, gdzie był pod opieką Anatoliusza i Olimpiusza – braci „według ciała” również pochodzących z Koryntu, których znał już wcześniej⁵⁰. Mamy więc kolejny dowód na poczucie więzi wśród mnichów. Teodozjusz⁵¹ urodził się we wsi Mogariassos⁵² w Kapadocji, a gdy przybył do Jerozolimy, przyjęty został w wieży Dawida przez Longina⁵³ – starszego mnicha z Kapadocji. Obserwujemy tutaj powtórzenie sytuacji Saby. Po śmierci Teodozjusza

³⁶ *Ibidem* 36.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*. 37.

³⁹ *Ibidem* 42.

⁴⁰ *Ibidem* 44.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem* 49.

⁴³ *Ibidem* 84.

⁴⁴ *Ibidem* 84-85.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Ibidem* 84; 86.

⁴⁷ *Ibidem* 72.

⁴⁸ *Żywot Jana Hezychasta* 1.

⁴⁹ *Żywot Cyriaka* 1.

⁵⁰ *Ibidem* 4.

⁵¹ *Żywot Teodozjusza* 1.

⁵² Obecna lokalizacja nie jest znana, zob. *Żywot Teodozjusza*, [w:] *Żywoty mnichów...*, przyp. 1.

⁵³ *Ibidem* 1.

na czele klasztoru stanął Sofroniusz⁵⁴, który pochodził z Armenii, ze wsi Zomeri⁵⁵. Wreszcie bohater ostatniego żywota Abraamiusz⁵⁶ urodził się w Emesie.

Wieloletniczość i poczucie wspólnoty regionalnej miało istotny wpływ na rozwój ruchu monastycznego na Pustyni Judzkiej, na co wskazuje uważna analiza *Żywotów mnichów palestyńskich*. Bracia wywodzący się z tych samych miast czy prowincji przebywali razem, czy też wspierali się nawzajem w karierze monastycznej. Igumeni wskazywali na swoich następców mnichów wywodzących się z tego samego miasta czy prowincji, częstotliwość takich decyzji wskazuje na to, że nie były one przypadkowe. Innym poczuciem wspólnoty były więzi rodzinne – nie było wyjątkiem, że do klasztoru zgłaszali się bracia czy ojciec z synami. W Wielkiej Laurze występowały kompleksy cel, składające się z dwóch lub trzech pomieszczeń zajmowanych przez dwóch lub trzech mnichów. Mieszkali w nich starszy mnich i jego uczniowie lub blisko spokrewnieni ze sobą mnisi⁵⁷. Innym rodzajem więzi było poczucie przywiązania do miejscowości, z której mnisi pochodzili. W *Żywotach mnichów palestyńskich* mamy tylko jeden bezpośredni dowód troski o rodzinną miejscowość – Saba wybudował w rodzinnej wsi kościół poświęcony świętym Kosmie i Damianowi⁵⁸.

Kamilla Twardowska

ORIGIN AND THE SENSE OF REGIONAL COMMUNITY AMONG MONKS
IN JUDAEAN DESERT IN THE 5TH AND 6TH CENTURY –
BASED ON 'THE LIVES OF PALESTINIAN MONKS' BY CYRIL OF SCYTHOPOLIS

Abstract

The work by Cyril of Scythopolis titled 'The lives of the Monks of Palestine' is an irreplaceable source of knowledge to reveal a range of aspects connected with the beginning and flourishing of monasticism in the Judaeen Desert. Palestinian monasticism, multi-ethnic in its source, managed to preserve its cosmopolitanism at the time of its greatest development that took place in the 6th century. Monks came from the area of the whole Empire, however among the monks in the Judaeen Desert, there dominated those who derived from Asia Minor and other areas of the eastern part of the Empire. We easily notice both regional and family bonds among them.

⁵⁴ *Ibidem* 5.

⁵⁵ Obecna lokalizacja nie jest znana, zob. *Żywot Teodozjusza*, [w:] *Żywoty mnichów...*, przyp. 15.

⁵⁶ *Żywot Abraamiusza* 1.

⁵⁷ J. Patrich, *op. cit.*, s. 158-162.

⁵⁸ *Żywot Saby* 55.